

Nr 11.

Ankom till Riksdagens kansli den 15 april 1912 kl. 1 e. m.

Konstitutionsutskottets utlåtande, i anledning af väckt motion om skrifvelse till Kungl. Maj:t angående upphörande af pastors själfskrifvenhet såsom ordförande vid kyrkostämman.

Närvarande: Herrar Bonde, Trygger, Hagström, Clason, Bellinder, Hellberg, Kjellén, von Mentzer, grefve Hamilton, Ljunggren*, Olsson*, Jansson i Djursåtra, Ericsson, Edén, Larsson i Västerås, Magnusson i Tumlult, Larsson i Säby, Kropp, Jönsson och Wallin.

* Ej närvarande vid utlåtandets justering.

I en inom Andra kammaren väckt, till konstitutionsutskottet hänvisad motion, nr 131, har herr *Widlund*, med instämmande i motionens syfte af fyra af kammarens ledamöter, hemställt, »att Riksdagen ville i skrifvelse till Kungl. Maj:t anhålla, det Kungl. Maj:t täcktes låta utarbета och för Riksdagen framlägga förslag till lagändringar i ändamål, att pastors själfskrifvenhet såsom ordförande i kyrkostämman må upphöra.»

Till stöd för detta yrkande har motionären anfört följande:

»En genomgående sträfvan gör sig i vår tid gällande att på alla verksamhetsfält i största möjliga mån tillgodogöra sig specialutbildningen och fackkunskapen; som en följd häraf har framträdtt krafvet på, att ledande poster i vårt offentliga lif beklädas af män, som antingen genom sin utbildning eller genom en i arbetet förvärfvad erfarenhet och auktoritet kunna på grundvalen af folkets förtroende *väljas* till innehafvare af de ledande posterna i det offentliga lifvet. Att just när det gäller kulturarbetet ett väl afvägdt urval af de bästa möjliga krafterna kan äga rum, är en garanti för ett godt arbetsresultat. Däraf följer att den s. k. själf-

skrifvenheten inom styrande och ledande inrättningar strider mot demokratiens innersta princip och, som ofvan antydts, i många fall undanhåller kulturarbetet många af dess bästa krafter.

En sådan själfskrifvenhet tillkommer, som bekant, vårt lands prästerskap när det gäller vissa ecklesiastika och kommunala förvaltningsgrenar. En dylik företrädesrättighet hade också sitt berättigande på en tid, när prästerskapet var snart sagdt kulturens enda bärare. Men i den mån den allmänna bildningsnivån blifvit höjd, har också den prästerliga själfskrifvenheten blifvit mindre nödvändig. När det gäller vissa ecklesiastika och kommunala frågor, där denna själfskrifvenhet alltjämt praktiseras, kan det hända, att den speciella sakkunskapen och fackutbildningen kan under vissa förhållanden ligga på helt andra händer än hos prästen.

Vid flera föregående riksdagar ha motioner väckts angående pastors själfskrifvenhet som ordförande vid kyrkostämma. Vid de tillfällen, då denna fråga varit under Riksdagens behandling, ha äfven starka skäl, enligt mitt förmenande, från motionärens sida framförts för ändring i ofvannämnda af Kungl. Maj:t den 21 mars 1862 fastställda nådiga förordning.

Att dessa motiv äfven beaktats af ett stort flertal, framgår däraf, att då denna fråga senast var före till behandling, afgafs ej mindre än 57 af inalles 126 afgifna röster för en af herr Lindhagen m. fl. afgifven reservation i öfverensstämmelse med motionen.

Lagutskottet motiverade vid detta tillfälle sitt afslagsyrkande hufvudsakligast med, att större garanti för ett noggrant behandlingssätt af ärendena vinnes därigenom, att ordföranden handhade sin befattning under ämbetsmannans ansvar, samt att bästa samverkan ernåddes i den kyrkliga förvaltningen därigenom, att pastor vore själfskrifven som ordförande.

Då jämväl under den förda debatten hufvudsakligen samma skäl som de af utskottet anförda åberopades, är det att antaga, det dessa motiv varit hufvudanledningen för afslag på motionen.

Genom de reformer, som under de senaste tiderna blifvit genomförda å andra områden, synes det likväl mig, som den uppfattningen allt mer och mer vunnit beaktande, att vid tillsättande af förtroendeposter endast förtjänst och duglighet skall vara det bestämmande utan hänsyn till viss ämbetsmannaställning. Samtidigt synes det mig vara tydligt konstateradt, det man inom alla samhällslager allt mer nödgas gifva erkännande åt principen, att inflytande å statens och kommunernas angelägenheter skall i görligaste mån gifvas lika till samtliga härför berättigade medborgare.

Att ofvannämnda princip i sin tillämpning ej kan verka annat än gagnelig för samhällets bestånd och utveckling, torde ej heller kunna förnekas.

Gent emot de motiv, som lagutskottet vid ofvan åberopade tillfälle anfört, ber jag få fästa uppmärksamheten vid hvad som då anfördes, nämligen: att med afskaffande af pastors själfskrifna rätt som kyrkostämmans ordförande ej behöfde följa, att ej pastor komme att användas för denna post, om han därtill vore lämplig, att säkerligen det moraliska ansvaret verkar lika sporrande för ett samvetsgrannt skötande af ordförandebefattningen, som då det sker på ämbetsmannans ansvar, samt att med en lämplig och kunnig ordförande enhetligheten i den kyrkliga förvaltningen ej behöfde äfventyras.

Häruöfver anser jag mig böra påpeka nödvändigheten af förtroende och samförstånd mellan samhällets medlemmar och dess funktionärer, samt att detta bäst främjas därigenom, att vederbörande samhällsmedlemmar själfva få åt sig anförtrodt att utse sina ämbets- och tjänstemän och ej få dem sig tilldelade genom lag. Det synes mig vara af synnerligen stor vikt, att vid tillsättande af ett ämbete den valde åtnjuter förtroende och sympati; utan detta torde, hur stor duglighet som än är tillfinnandes, svårigheter alltid uppstå. Då som förhållandet är i föreliggande fråga, att vederbörande funktionär utses utan sina församlingsbors hörande, och tillika i sin funktion som kyrkostämmans ordförande har att handlägga ärenden, hvaraf han kan hafva personlig nytta eller skada, synes det mig, att däraf lätt sådana omständigheter kunna inträffa, som verka menligt på ömsesidigt förtroende och sympati.

I likhet med en ärad ledamot af Riksdagens Andra kammare som vid frågans föregående behandling yttrade, att han under en 40-årig tjänstetid haft tillfälle betrakta förhållandet på nära håll, och därför i prästernas eget välförstådda intresse yrkade bifall, anser äfven jag mig i samma intresse böra påyrka en ändring i hittills gällande bestämmelse.»

Såsom af motionären påpekats, hafva vid flere föregående riksdagar motioner väckts angående upphäfvande af pastors själfskrifvenhet som ordförande vid kyrkostämma.

*Utskottets
yttrande.*

Vid 1870 års riksdag yrkade herr A. W. Uhr i en inom Andra kammaren afgifven motion bland annat, att kyrkoherdes eller hans ställföreträdarens själfskrifvenhet såsom ordförande i kyrkostämma skulle upphöra. Till stöd härför framhöll motionären, att andligt-kyrkliga ärenden nästan aldrig förekomme å kyrkostämma utan gemenligen blott ekonomiskt-

kyrkliga. Lagutskottet hemställde i häröfver afgifvet utlåtande om afslag på motionen. Kyrkoherden vore efter utskottets mening onekligen den mest skickade att handhafva ordförandeskapet å kyrkostämman, och någon olägenhet af denna ordning hade icke försports. Utskottet ansåg därför, att motionären icke förebragt något giltigt skäl för upphäfvande af kyrkoherdes själfskrifvenhet som ordförande. Utskottets hemställan bifölls af bägge kamrarna.

Först vid 1899 års riksdag upptogs frågan ånyo i en inom Andra kammaren af herr J. Eriesson i Vallsta väckt motion, hvori yrkades, att kyrkoherdes själfskrifvenhet som kyrkostämмоordförande skulle upphöra, men att kyrkoherde alltjämt skulle vara valbar till ordförande. Till stöd härför anfördes bland annat, att redan den omständigheten, att faktiskt fall förekommit, då den själfskrifvne ordföranden befunnits olämplig, vore skäl nog för en förändring. Lagutskottet afstyrkte motionen med åberopande af samma skäl som 1870 års lagutskott anförde, och kamrarna afslogo densamma. En motion med enahanda innehåll som den sistnämnda väcktes af herr P. Olsson i Fläbro vid 1902 års riksdag. Lagutskottet afstyrkte motionen och kamrarna afslogo densamma.

Vid 1904 års riksdag hemställde herr M. Mattsson i en inom Andra kammaren väckt motion om skrifvelse till Kungl. Maj:t med anhållan om framläggande af förslag i syfte, att ordförande och vice ordförande i kyrkostämman skulle väljas af kyrkostämman på samma sätt som ordförande och vice ordförande i kommunalstämma af kommunalstämman. Såsom skäl för förslaget framhöll motionären särskildt svårigheten för kyrkoherden att bredvid sitt egentliga ämbetskall hafva tid och krafter öfriga för ett nöjaktigt skötande af ordförandekallet. Motionen afstyrktes af lagutskottet, som anförde, dels att kyrkoherden onekligen vore den, som det företrädesvis borde tillkomma att såsom ordförande i stämman leda förhandlingarna, dels ock att någon nämnvärd olägenhet af själfskrifvenheten icke hade försports. Bägge kamrarna biföllo utskottets hemställan, Andra kammaren med 111 röster mot 76, som afgåfvos för motionen.

Samme motionär förnyade sitt förslag från år 1904 i en vid 1905 års riksdag inom Andra kammaren väckt motion, med instämmande i motionens syfte af 14 ledamöter. Under framhållande af att kyrkostämman i själfva verket har att handlägga ärenden af hufvudsakligen samma innebörd som de vid kommunalstämmorna förekommande, påpekade motionären, att härur lätt kunde uppkomma det missförhållande, att kyrkoherde valdes ej så mycket med hänsyn till dugligheten i hans hufvudsakliga kall

utan fastmer på grund af hans kommunalmannaegenskaper. Då sådana skäl ej borde få blifva bestämmande för prästvalens utgång, vore en lagändring påkallad. Lagutskottet afstyrkte motionen. Efter utskottets mening kunde det ej bestridas, att i anseende till de ärenden, som tillhöra kyrkostämman, kyrkoherden eller den hans ämbete förvaltar, är den, hvilken företrädesvis bör såsom ordförande i stämman leda förhandlingarna. Då pastors ifrågavarande befogenhet utöfvas under tjänstemannaansvar, torde häruti ligga en väsentlig garanti mot missbruk af denna befogenhet. Äfven om en och annan prästman icke vore så lämplig att handhafva ifrågavarande uppdrag, som önskligt kunde vara, vore detta icke af synnerligen stor betydelse i jämförelse med vikten däraf, att principen af samverkan i den kyrkliga förvaltningen mellan kyrkostämman såsom representerande lekmännens deltagande i berörda förvaltning och pastoralvårdens innehafvare bibehölles. Äfven om motionen icke afsåge att förhindra, att vederbörande prästman genom val sattes i tillfälle att utöfva berörda befattning, kunde det dock befaras att, om själfskrifvenheten upphäfdes, pastor till följd af de honom åliggande betydande ämbetsgöromålen icke ofta skulle finnas villig att underkasta sig den med ett sådant uppdrag förenade möda.

Båda kamrarna biföllo utskottets afstyrkande hemställan, Andra kammaren efter en längre öfverläggning med 69 röster mot 57, som tillföllo en vid utlåtandet fogad af herr Lindhagen m. fl. afgifven reservation i motionens syfte.

Samhällsutvecklingen har, såsom motionären vid innevarande års riksdag påpekat, på senare tider alltmera frigjort sig från själfskrifvenhetsgrundsatsen i fråga om allmänna värf och förtroendeposter. I den kommunala själfstyrelsens princip ligger också en naturlig rätt för kommunens röstberättigade medlemmar att själfva välja den ordförande, under hvars ledning de skola öfverlägga och fatta beslut i kommunens angelägenheter, och denna rätt har varit den borgerliga kommunen tillerkänd alltsedan utfärdandet af kommunalförordningarna. Däremot har ordförandeuppdraget inom den kyrkliga kommunen ej beklädts genom val, utan har kyrkoherden varit själfskrifven därtill, ett förhållande som torde få anses vara en kvarleva från äldre tider, då sockenstämman i prästen hade sin naturliga talesman och representant. Den kommunala själfstyrelsen, äfven inom den kyrkliga kommunen, har emellertid numera nått en sådan utveckling, och menige man hafva ofta i så hög grad förvärfvat vana att själfva sköta kommunens angelägenheter, att tidpunkten nu torde vara inne för

att tillerkänna den kyrkliga kommunen samma rätt att genom val utse sin ordförande, som den borgerliga kommunen redan äger.

Beskaffenheten af de ärenden, som det tillkommer kyrkostämman att handlägga, kräfver icke med nödvändighet, att kyrkoherden där är ordförande. För utöfvande af ordförandeskapet i kyrkostämma erfordras nämligen enahanda betingelser, som för ledande af kommunala förhandlingar i allmänhet, i främsta rummet god uppfattning och vana vid allmänna angelägenheters handhafvande, men ingalunda någon särskild yrkesutbildning, då de ärenden, som behandlas å kyrkostämma hufvudsakligen äro att hänföra till folkskoleundervisningen samt den kyrkliga ekonomien.

Såväl vid frågans tidigare behandling inom Riksdagen, som i den förevarande motionen, hafva påpekats flere olägenheter, som kunna följa af kyrkoherdes själfskrifvenhet såsom kyrkostämmans ordförande. Det har sålunda inträffat, att kyrkoherden, ehuru väl han varit en duglig prästman, icke ägt tillräckliga kvalifikationer att leda stämmans förhandlingar, och då prästen utses till sitt ämbete för lifstiden, kunna långvariga olägenheter för församlingen härur hafva uppstått.

Kyrkoherden kan också genom de med ordförandeskapet förenade åliggandena se sig nödsakad att i större eller mindre mån åsidosätta sitt egentliga kall eller bringas in i meningsstrider, som gå utanför det kyrkliga lifvet, på ett sätt, som kan tänkas vara menligt för hans ställning till församlingen. Det synes också oskäligt, att en prästman med goda förutsättningar för sitt kall i öfrigt, skall, såsom någon gång lär inträffa, möta svårigheter att vinna befordran till kyrkoherdebeställning, därför att han veterligen saknar färdighet att föra ordet i en beslutande församling.

Efter utskottets mening tala sålunda numera alldeles öfvervägande skäl för att ordförande i kyrkostämma utses genom val, hvarigenom församlingen finge tillfälle att gifva det ifrågavarande uppdraget åt den, som befunnes därtill bäst skickad. En lagändring i denna riktning innebär emellertid i intet afseende ett underkännande af prästerskapets verksamhet inom denna gren af den kommunala själfstyrelsen, och utskottet hyser den uppfattningen, att, om kyrkoherden visat sig lämpad för uppdraget och önskar bibehålla detsamma, han jämväl kommer att i det stora flertalet fall utses till ordförande genom församlingens val.

På grund af hvad sålunda anförts, får utskottet hemställa,

att Riksdagen ville, i anledning af herr Widlunds motion nr 131 i Andra kammaren besluta att i

skrifvelse till Kungl. Maj:t anhålla, det Kungl. Maj:t täcktes låta utarbета och för Riksdagen framlägga förslag till ändringar i förordningen om kyrkostämman samt kyrkoråd och skolråd den 21 mars 1862, i ändamål att pastors själfskrifvenhet såsom ordförande i kyrkostämman måtte upphöra.

Stockholm den 12 april 1912.

På utskottets vägnar:

CARL CARLSON BONDE.

Reservationer:

af herrar *Trygger, Clason, Bellinder, Kjellén*, grefve *Hamilton* och von *Mentzer*, hvilka ansett, att utskottet bort afstyrka motionen;
af herr *Magnusson* i Tumhult, som anfört:

»Då enligt min mening invändningar af principiell innebörd icke kunna anföras mot det af motionären väckta förslaget, har jag — om också intet verkligt behof af den ifrågasatta reformen föreligger — ansett mig kunna biträda det slut, hvartill utskottet kommit, och det desto hellre som pastor i flertalet fall lärer såsom den för uppdraget bäst skickade af församlingen väljas till kyrkostämmans ordförande.

Den alltmer framträdande tendensen att med de kommunala förtroendeuppdragen förena viss ersättning ger emellertid anledning att förmoda, att en lagändring i nu föreslagen riktning skulle komma att förorsaka kommunerna ökade utgifter i form af arfvode åt kyrkostämmoordföranden. Denna olägenhet bör gifvetvis i möjligaste mån begränsas; och då enligt mitt förmenande en afsevärd sådan begränsning skulle ernås genom ett stadgande, innefattande skyldighet för pastor att, därest han väljes till kyrkostämmans ordförande, utan särskild ersättning åtaga sig uppdraget, har jag ansett, att utskottet i motiveringen till sitt utlåtande bort framhålla önskvärdheten af en dylik föreskrift.»;

af herrar *Jansson* i Djursätra och *Jönsson* i Slätåker, som förklarar sig instämma med herr *Magnusson*.
